

Abstract til workshop- eller symposieoplæg/template for abstract/symposium presentation NORDYRK 2016 (beskrivelse/theme max. 300 ord/max 300 words)

Indsendes **senest d. 5. februar 2016** til / Please send at latest **February 5th** to Lisbeth Magnussen, NCE,
limg@phmetropol.dk

Navn / Name: Ingrid Berglund, Karin Lumsden Wass och Gun-Britt Wärvik	Institution: (navn og land/name and country): Institutionen för pedagogik och specialpedagogik, Göteborgs universitet, Sverige.
E-mailadresse / E-mail: ingrid.berglund@qu.se och karin.wass@ped.gu.se	
Abstracttitel / Title of abstract: Eget ansvar och höga krav – lärlingselevers erfarenheter av yrkeslärande i gymnasial yrkesutbildning	
Baggrund og motivation / Background and reasons: Presentationen bygger främst på en studie av gymnasial lärlingsutbildning som genomfördes hösten 2015 på uppdrag av Skolverket (Berglund, Wass & Wärvik 2015). Gymnasieelever inom olika yrkesprogram intervjuades om deras erfarenheter av att gå en gymnasial lärlingsutbildning. Tidigare studier av gymnasieelevers syn på sin lärlingsutbildning har genomförts i den försöksverksamhet som föregick införandet av gymnasial lärlingsutbildning 2011 (Berglund & Lindberg 2012, Berglund 2013, Berglund et al 2014). Studierna visar att lärlingsutbildningen ställer höga krav på elevernas eget ansvarstagande för yrkeslärandet. Att lärlingseleven visar intresse och initiativförmåga och sköter arbetstider framstår som viktigt och grundläggande för att få möjligheter att utveckla ett yrkeskunnande på arbetsplatsen. Samtidigt som lärlingsutbildningen ställer höga krav på elevernas eget ansvarstagande för utbildningens innehåll och progression i yrkeskunnandet så har den oftast framställts som riktad mot elever som betecknas som skoltrötta och som i stor utsträckning är i behov av särskilt stöd.	
Problemformulering / Problem definition: Forskningsspørgsmål / Research questions: Vilka förutsättningar uppfattar elever som viktiga för att kunna utveckla yrkeskunnande i den gymnasiala lärlingsutbildningen?	
Metode – teoretisk ramme og dataindsamlingsmetode / Method - theoretical framework and data collection method: Studien genomfördes på 15 strategiskt utvalda skolor geografiskt spridda i landet som representerade varierande kommuntyper och som hade olika lång erfarenhet av gymnasial lärlingsutbildning. Elevintervjuerna innefattar 82 elever. Intervjuerna har spelats in och genomlyssnats, samt transkriberats i de delar som bedömts som relevanta för frågställningarna.	
Konklusioner, forventet udbytte og resultater / Conclusions, expected outcome and results: [OBS! Også i relation til det overordnede tema for NordYrk: <i>Fælles nordiske udfordringer for yrkesuddannelser</i> / Also in relation to the overall NordYrk-theme: <i>Common Nordic challenges with regard to vocational education</i>]: Lärlingsutbildningen ställer höga krav på eleverna, bland annat ett starkt engagemang för att lära sig yrket och att kunna ta för sig på arbetsplatsen samt att bli accepterade på arbetsplatsen skapa kontakt med de anställda. För elever som annars skulle ha	

misslyckats i skolan ges möjligheter att få visa sin kapacitet, att få en förankring i arbetslivet och möjlighet till framtida anställning. Lärlingsutbildningens höga krav innebär att elever kan drabbas av ännu ett misslyckande, men också att elever i behov av särskilt stöd blir synliggjorda och genom särskild omsorg av engagerade lärare och handledare ges nya möjligheter.

Nøgleord / Keywords (3-5):

Lärlingsutbildning, lärlingselever, yrkeskunnande, arbetsplatslärande, yrkesutbildning.

Planlægger du at indsende et paper? / Do you expect to send a paper too?

Yes

**Skabelon til paper/paper template - NORDYRK 2016
(omfang 3-5 A4-sider/max 2000 words /13.000 units incl.)**

Indsendes **senest d. 4. april 2016** til / Please send at latest **April 4^t** to Lisbeth Magnussen, NCE,
limg@phmetropol.dk

Navn / Name: Ingrid Berglund Karin Lumsden Wass	Institution (navn og land/name and country): Göteborgs universitet, Institutionen för pedagogik och specialpedagogik.
E-mailadresse / E-mail: ingrid.berglund@qu.se karin.wass@ped.qu.se	
Titel på paper / Paper title: Eget ansvar och höga krav för lärlings elever i gymnasial yrkesutbildning	
Abstract (max 300 words): Flera studier visar att den svenska gymnasiala lärlingsutbildningen ställer höga krav på elevernas eget ansvarstagande för att utveckla sitt yrkeskunnande. Att lärlingseleven visar intresse och initiativförmåga och sköter arbetstider framstår som grundläggande förutsättningar för att få tillgång till det arbetsplatsförlagda lärandet som utgör en stor del av utbildningen. Samtidigt som lärlingsutbildningen ställer höga krav på elevernas eget ansvarstagande för utbildningens innehåll och progression i yrkeskunnandet så har den oftast framställts som riktad mot elever som betecknas som skoltrötta och som i stor utsträckning är i behov av särskilt stöd. Presentationen bygger främst på en studie av gymnasial lärlingsutbildning som genomfördes hösten 2015 på uppdrag av Skolverket (Berglund, Wass & Wärvik 2015). Gymnasieelever inom olika yrkesprogram intervjuades om deras erfarenheter av att gå en gymnasial lärlingsutbildning.	
Referencer / Literature: Berglund, I. (2012). Att vara lärling i gymnasial lärlingsutbildning. I Ingrid Henning Loeb och Helena Korp (red.). <i>Lärare och lärande i yrkesprogram och introduktionsprogram</i> . Lund: Studentlitteratur. Berglund, I. & Lindberg, V. (2012). <i>Pedagogiskt och didaktiskt arbete i försöksverksamheten med gymnasial lärlingsutbildning under åren 2009-2011</i> . Stockholms universitet, institutionen för pedagogik och didaktik. Arbetsrapport till Skolverket. Berglund, I., Höjlund, G., Kristmansson, P. & Paul, E. (2014a). <i>Arbetsgivarnas användning av statsbidraget och erfarenheter av att ta emot lärlingselever</i> . Skolverket. Berglund, I. , Höjlund, G., Kristmansson, P. & Paul, E. (2014b). <i>Försöksverksamheten med gymnasial lärlingsutbildning ur ett pedagogiskt/didaktiskt perspektiv</i> . Stockholms universitet, institutionen för pedagogik och didaktik. Arbetsrapport till Skolverket. Berglund, I., Lumsden Wass, K. & Wärvik, G-B (2016). <i>Samverkan mellan skolan och det lokala arbetslivet inom gymnasial lärlingsutbildning</i> . Göteborgs universitet. Institutionen för pedagogik och specialpedagogik. Bernier, Boel (2010). Crossing boundaries and maintaining differences between school	

and industry: forms of boundary-work in Swedish vocational education. *Journal of education and work*. Vol. 23, No. 1, pp 27-42

Billett, S. (2001). *Learning in the Workplace: Strategies for Effective Practice*. Sydney: Allen & Unwin.

Billett, S. (2003). Vocational Curriculum and Pedagogy: an activity theory perspective. In *European Educational Research Journal*, Volume 2, Number 1, 2003, 6-21.

Billett, S. (2006). Constituting the workplace curriculum. In *Journal of curriculum studies*, Vol., 38, No 1, 31-48.

Fuller, A., & Unwin, L. (2003). Learning as Apprentices in the Contemporary UK Workplace: creating and managing expansive and restrictive participation. *Journal of Education & Work*, 16(4), 407-426.

Fuller, A., & Unwin, L. (2004). Expansive learning environments. Integreting organizational and personal development. In H. Rainbird, A. Fuller and A. Munro (Eds.). *Workplace Learning in Context*. New York: Routledge.

Olofsson, J. (2005). *Svensk yrkesutbildning: Vägval i internationell belysning*

Sundqvist Nilsson, U. K. (2009). *Lärlingssystem i andra länder – en jämförande studie*. Bilaga 3 i SOU 2009:85.

Nøgleord / Keywords (3-5): Lärlingsutbildning, yrkesutbildning, yrkeskunnande

Paper-indhold / Content:

Inledning

Med gymnasiereformen Gy11 blev det möjligt att genomföra nationella yrkesprogram som lärlingsutbildning. En ny utbildningsform infördes därmed, där en stor del av utbildningen skulle genomföras förlagd till en arbetsplats. Stora förhoppningar knöts till att denna utbildningsform skulle bli ett bättre utbildningsalternativ för den elevgrupp som ofta beskrivs som "skoltrött" eller "omotiverade till studier" (Prop. 2008/09, SOU 2010:19). Att elevernas egna förutsättningar för att driva sitt lärande och att skapa sammanhang i utbildningen blir betydelsefulla för i vilken utsträckning de förmår utveckla yrkeskunnande visar flera uppföljningsstudier av lärlingsutbildningen (Berglund & Lindberg 2012; Berglund 2013; Berglund, Höjlund, Kristmansson & Paul 2014b). Att höga krav på elevernas eget ansvar för sitt lärande ställs samtidigt som lärlingsutbildningen anses som lämplig för elever som benämns som skoltrötta och i behov av särskilt stöd är en problematik som är ständigt närvarande i arbetet för att höja yrkesutbildningens och särskilt lärlingsutbildningens status.

Syftet med paperet är att utifrån en studie av lärlingsutbildningen som genomfördes hösten 2015 (Berglund, Lumsden Wass & Wärvik 2016) synliggöra det innehåll och de krav som ställs på elever i den svenska gymnasiala lärlingsutbildningen. Frågan är vilka centrala förutsättningar ges för att kunna utveckla yrkeskunnande i den gymnasiala lärlingsutbildningen?

Svensk gymnasial lärlingsutbildning

Den svenska gymnasiala lärlingsutbildningen kan beskrivas som en utbildningsväg inom befintliga nationella yrkesprogram med samma läroplan och likvärdig yrkesexamen. Till skillnad från den minimigräns på 15 veckor som finns generellt för de nationella yrkesprogrammen ska minst halva utbildningen genomföras som arbetsplatsförlagt lärande (apl) i lärlingsutbildningen. Att utbildningen till så stor del innehåller apl förutsätter en nära samverkan mellan skola och arbetsliv. För att reglera denna samverkan ska ett skriftligt utbildningskontrakt upprättas för varje elev och undertecknas av eleven, skolhuvudmannen och arbetsplatsen där eleven gör apl. Elever som utför arbete enligt ett utbildningskontrakt anses inte vara arbetstagare och betraktas som elev till skillnad från de traditionella lärlingsutbildningsländerna Tyskland,

Österrike, Schweiz och Danmark där lärlingar är anställda med lön under utbildningstiden (Olofsson 2005; Sundqvist Nilsson 2009).

Metod och datamaterial

Studien genomfördes under hösten 2015 på 15 skolor geografiskt spridda i landet som representerade skiftande kommuntyper. Avsikten var att få en så stor variation som möjligt i urvalet, med skolor som hade olika lång erfarenhet av gymnasial lärlingsutbildning. Dataproduktionen har genomförts vid skol- och arbetsplatsbesök där lärare, elever och handledare har intervjuats enskilt eller i grupp. Intervjuerna innefattade 69 lärare och lärlingssamordnare, 39 apl-handledare och 82 elever (en fullständig översikt över datamaterialets omfattning finns i rapporten till Skolverket (Berglund, Wass och Wärvik 2016). Flertalet av eleverna gick vid intervjutillfället höstterminen i årskurs 3. Elevintervjuerna har skett individuellt och i grupper men också tillsammans med arbetsplatshandledare. Intervjuerna har spelats in och genomlyssnats, samt transkriberats i de delar som bedömts som relevanta för frågeställningarna.

Expansivt och restriktivt lärande

För att analysera förutsättningar för lärande på arbetsplatsen väljer vi att använda oss av Fuller och Unwins (2003, 2004) modell för expansivt respektive restriktivt lärande. Med denna modell identifieras ett antal viktiga aspekter som alla påverkar lärlingars möjligheter till lärande på arbetsplatsen. Utgångspunkten är att skapa förståelse för vad som sker i interaktionen mellan den institutionella kontexten, arbetsplatsens lärmiljö samt det individuella lärandet. Fuller och Unwin (2003, 2004) konstaterar att arbetsplatser som präglas av expansiva kännetecken för lärande i högre utsträckning än arbetsplatser som utmärks av restriktiva kännetecken kan förväntas bidra med en gynnsam lärmiljö med goda förutsättningar för lärande för lärlingar eller nyanställda. På arbetsplatser med mer restriktiva förutsättningar finns risken att lärandet endast blir "yttligt" och kortsiktigt. Fuller och Unwin (2003) påpekar emellertid att mellan det expansiva och det restriktiva finns inga skarpa gränser utan ska betraktas som en skala eller ett kontinuum.

Tabell 1. En beskrivning av de expansiva – restriktiva kännetecken. Efter Fuller och Unwin (2003,2004). Översatt och modifierad av författarna (Berglund, Höjlund, Kristmansson & Paul 2014b).

Expansiv	Restriktiv
Deltagande i flera olika praktikgemenskaper inom och utanför arbetsplatsen	Begränsat deltagande i flera olika praktikgemenskaper
Praktikgemenskapen har en sorts delat "deltagarminne": lärlingsutbildning som ett kulturellt arv.	Praktikgemenskapen har litet eller inget "deltagarminne": ingen eller liten tradition av lärlingsutbildning
Bredd: tillgång till lärande genom att delta i flera av arbetsplatsens processer (institutions-/avdelningsöverskridande)	Snävt: tillgång till lärande begränsat till arbetet med vissa uppgifter (inom samma institution/avdelning)
Gradvis övergång till fullständigt deltagande.	Så snabb övergång som möjligt.
Det arbetsplatsförlagda lärandets mål: progression för karriär	Det arbetsplatsförlagda lärandets mål: statisk för arbete
Tydligt erkännande av, och stöd för, lärlingens status som lärande	Tveksam syn på, och stöd för, lärlingens status som lärande
Det arbetsplatsförlagda lärandets design skapar möjligheter att utveckla identitet via gränsöverskridande aktiviteter	Det arbetsplatsförlagda lärandets design begränsar möjligheterna att utveckla identitet: få gränsöverskridande aktiviteter
Färdigheter är spridda i personalgruppen	Begränsad spridning av färdigheter i personalgruppen
Lagarbete värderas	Specialistroller
Möjligheter att lära sig nya uppgifter/förmågor.	Begränsade möjligheter att lära sig nya uppgifter/förmågor
Det arbetsplatsförlagda lärandet är i hög grad åskådliggjord (dokument, symboler, språk, verktyg osv.) och tillgängligt för lärlingen	Låg grad av konkretisering av det arbetsplatsförlagda lärandet, begränsad tillgänglighet till åskådliggjorda aspekter av utbildningen

Elevers förutsättningar

Vår studie visar att de elever som söker sig till lärlingsutbildning är en heterogen elevgrupp på många sätt. I elevintervjuer beskriver vissa av dem positiva skäl till att välja lärlingsutbildning, exempelvis att de har ett intresse för yrket. Dessa elever har siktet inställt på vad de vill bli och det är inte lärlingsformen i sig som är överordnad valet. Det kan exempelvis vara så att yrkesprogrammet endast erbjuds i form av lärlingsutbildning på den ort man bor. Gemensamt för dessa elever är att oavsett utbildningsform skulle eleven gjort samma val. Men det finns också elever som uttrycker att det är lärlingsutformningen i sig som varit avgörande för valet. Dessa elever har en uttalad uppfattning om att de lär sig bäst genom att genomföra praktiska uppgifter och möjligheten att få lära sig yrket ute i arbetslivet lockar. För dessa elever är det således möjligheten att få gå en lärlingsutbildning som blir avgörande. En annan bild framkommer av de elever som beskriver valet till att gå en lärlingsutbildning som ett negativt val, där det för dessa elever snarast handlar om att välja bort det skolförslagda alternativet som uppfattas som teoretiskt tungt. Valet utgår ifrån föreställningen att det skulle vara lättare att gå en utbildning som är förlagd till arbetslivet. Gemensamt för dessa elever är ofta att de uppfattar sig själva som skoltrötta. Det framstår som relativt vanligt att de har blivit rekommenderade lärlingsutbildning av studie- och yrkesvägledare (jfr Berglund, Höjlund, Kristmansson & Paul 2014).

I intervjuer med skolledare ges även andra perspektiv på frågan om elevers förutsättningar för lärlingsutbildning. Variationen framstår som stor när det gäller elevernas förkunskaper. Medan vissa skolor erbjuder lärlingsutbildningar med högt söktryck brottas andra med dålig elevtillströmning och svårigheter att rekrytera. Detta resulterar i två helt olika scenarier. I det första fallet får skolorna in en elevgrupp som är både studievan och ofta driven av ett specifikt intresse för yrket. I en intervju med en skolledare visas exempelvis ett urklipp från lokaltidningen där elever uppmärksammats för deras engagemang och duglighet inom det yrke de utbildas till. En helt annan bild ges på en skola där elevgruppen i hög grad kommit att utgöras av elever med dåliga förkunskaper från gymnasieskolan i kombination med att många av eleverna också har behov av särskilt stöd. Rektor berättar att även om skolan naturligtvis ska kunna ta emot alla elever, så blir det problematiskt för flera av dessa elever att komma ut på den arbetsplatsförlagda utbildningen (apl). Det finns elever som helt enkelt inte vågar gå ut på apl. Denna elevgrupp kräver också en starkare stöttning av yrkeslärarna som behöver lägga mer tid och resurser på att följa upp och stötta det som sker på arbetsplatsen.

Tillgång till apl-plats och matchning av elever

En viktig förutsättning för lärlingsutbildningens genomförande är tillgången till apl-platser. I intervjuerna med skolledare och lärlingssamordnare blir det tydligt att arbetet med att hitta bra apl-platser är ett ständigt pågående arbete som ses som centralt och viktigt av skolorna. Det handlar om att aktivt bygga nätverk och relationer med arbetsplatser i den nära regionen och väcka intresse för att utbildningsformen är relevant för det enskilda företaget och den bransch de verkar inom. Om den första förutsättningen är att överhuvudtaget etablera en kontakt och fånga ett intresse, så är den andra förutsättningen att skapa långsiktighet i relationen. För skolans del handlar det inte enbart om att lösa en kortsiktig placering av en elev.

De personliga kontakterna som skolan har genom sina yrkeslärare, lärlingssamordnare eller skolledare med arbetsgivare som verkar på orten är avgörande för vilka möjligheter som eleverna ges när det gäller apl-platser. Att skolorna aktivt är ute och visar sig, tar initiativ till kontakter och marknadsför lärlingsutbildningen gentemot presumtiva arbetsgivare lyfts fram som mycket viktigt. Det framkommer i studien att det finns två skilda system för anskaffningen av apl-platser. Den vanligaste är att anskaffningen sker utifrån personliga kontakter mellan skolans lärare eller särskilda lärlingssamordnare och arbetsplatserna. Inom kommunala och landstingskommunala verksamheter finns oftast ett gemensamt system för fördelning av praktikplatser mellan vårdnärningar alternativt förskolor och olika utbildningsanordnare där skolorna ansluter sig.

Om ovanstående resonemang visar på den övergripande processen i att få tillgång till relevanta apl-platser inom yrkesområdet, så kommer ytterligare aspekter in när det gäller den konkreta matchningen av elev och arbetsplats. Hur detta sker kan vara mer eller mindre uttalat. Elevers önskemål och förutsättningar ska kombineras med arbetsplatsens villkor. I flera skolor vittnar yrkeslärare och lärlingssamordnare om en slags uttalad kunskap där de utifrån sina relationer med respektive arbetsplats och de handlare som verkar där, "vet" vilka elever som passar på vilken arbetsplats. I detta konstaterande ligger mycket kunskap och känsla både vad gäller eleverna med avseende på deras förutsättningar och kompetenser och vad gäller arbetsplatserna som lärmiljö och vad de kan erbjuda.

Matchningen mellan elev och arbetsplats är ofta en komplex fråga som rymmer många överväganden. För skolan handlar det inte enbart om att för stunden lösa en placering av en elev, utan detta ses i ett sammanhang av både vilka elever som förut varit placerade på arbetsplatsen och hur man också ser arbetsplatsens framtida medverkan. I några intervjuer beskrivs hur man försöker fördela elever så att arbetsplatserna får en jämn "belastning". Det kan vara att en arbetsplats fått ta emot en elev ena året som kräver lite mer handledning av olika anledningar. I de fallen försöker man nästa gång skicka en elev som är mer självgående och inte kräver lika mycket stöd och insatser. På så sätt försöker man värna de relationer man har till arbetsplatserna så att de inte tröttnar och i värsta fall slutar med att erbjuda apl-platser.

Att kunna erbjuda alla elever en expansiv lärmiljö (Fuller & Unwin 2003, 2004) där goda förutsättningar ges för att utvecklas i yrket och fördjupa sina kunskaper framstår som en komplex uppgift att lösa. För den enskilde eleven blir kvaliteten i utbildningen avhängig av hur väl skolan lyckas matcha eleven till "rätt" arbetsplats, men detta är enbart det första steget i det gemensamma ansvar som skolan och arbetsplatsen har för att stötta och utveckla elever lärande och yrkeskunnande.

Apl-förberedelser och mötet med arbetsplatsen

Att skolan har tillgång till apl-platser är en grundläggande förutsättning för att genomföra lärlingsutbildningen, men dessutom kan arbetsplatserna ställa ytterligare krav på eleverna för att de ska få tillträde. Det kan handla om förväntningar på elevens mognad och förmåga att möta vuxenlivets krav. Vanligt är att arbetsplatserna också uttrycker att eleverna måste visa intresse för yrket och ha en stark vilja att lära sig yrket om de ska erbjuda en apl-plats (Berglund, Höjlund, Kristmansson & Paul 2014). Inom vissa yrken kan arbetsplatsens krav innebära att grundläggande yrkeskunskaper behövs eller att en viss ålder krävs för att få tillträde till arbetsplatsen. Andra yrkesområden ger möjlighet till tillträde utan grundläggande yrkeskunskaper.

Lärarna säger att de kan oroa sig för elevers möte med arbetsplatsen. De brukar därför ha tät kontakt med handledaren om de anar att det kan uppstå problem med någon elev. Oron gäller då inte enbart eleven utan även skolans möjligheter att fortsättningsvis få anlita apl-platsen. Det kan vara svårt för skolans ledning och lärare att få arbetsplatsernas acceptans för elever som av någon anledning inte riktigt upplevs passa in. Flera skolledare och rektorer kritiserar utifrån sina erfarenheter den bild som ges av lärlingsutbildningen som att passa "skoltrötta" elever. Det är inte självklart att lärlingsutbildning är ett alternativ för dessa elever, tvärtom menar skolornas företrädare att det ställs högre krav på elevers förmåga att driva sitt eget lärande i lärlingsutbildningen.

Dessa varierande utmaningar kring elevernas möte med arbetsplatserna innebär att olika grad av förberedelser av skolan behövs innan apl kan påbörjas. Flera av skolorna har byggt in en flexibilitet i utbildningen genom att också erbjuda skolförlagd utbildning. Dessa skolor kan bättre möta arbetsplatsernas krav på förkunskaper och mognad genom att eleverna påbörjar lärlingsutbildningen i årskurs två eller tre. Övergångar mellan lärlingsutbildning och skolförlagd utbildning är också möjlig.

Den arbetsplatsförlagda utbildningen kan också utgöra en problematik för skolorna när det gäller den lokala utvecklingen och förandet av lärlingsutbildningen. Skolan behöver lägga ner mycket tid på att förmedla förståelsen av gymnasial lärlingsutbildning till arbetsplatserna. Det kan handla om vad det innebär att apl ska kopplas till skolans styrdokument och ämnesplaner samt vilket ansvar för eleverna lärlingsutbildningen medför. Vi kan notera från våra besök på arbetsplatser att temat är ett bärande inslag under lärarnas apl-besök, i mötet med handledare och elever. Arbetsplatser och handledare som vet vad det innebär att utbilda unga personer är högt skattade bland skolorna, vilket stämmer med flera kännetecken som Fuller och Unwin (2003, 2004) skissar som expansiva.

Det arbetsplatsförlagda lärandet

En mycket central funktion för apl är handledaren. Enligt utbildningsavtalet ska arbetsplatsens handledare anges samt vilka delar av utbildningen som ska genomföras på arbetsplatsen och deras omfattning. Denne formelle handledare har ansvaret för kontakterna med skolans lärare i frågor om elevens apl och hur progressionen i lärandet fortskrider. Några krav på att handledaren ska ha genomgått handledarutbildning finns inte och de handledarutbildningar som erbjuds riktar sig i regel mot den formelle handledaren. Läraren i sin tur har som uppgift att bedöma elevens apl i relation till innehållet i skolans läroplan och yrkesämnen. Den formelle handledare har oftast en arbetsledande funktion, men är långt ifrån alltid den som handleder eleven i den dagliga verksamheten. Handledarna kan därför benämnas som formella respektive reella utifrån sina funktioner (Berglund & Lindberg 2012).

Lärandet på arbetsplatsen avgörs av arbetsplatsens produktion och vilka arbetsuppgifter som eleverna erbjuds att delta i samt hur handledningen genomförs. Olika arbetsplatser och yrkesområden har specifika förutsättningar för utvecklandet av yrkeskunnande och handledningen. Större arbetsplatser som de inom vård- och omsorg har i regel möjligheter att genomföra ett systematiskt lärande, dels har arbetsplatsernas verksamhet en direkt koppling till utbildningens ämnen och i stort sett alla handledare inom vård- och omsorgsprogrammet har handledarutbildning. De små och många gånger mobila arbetsplatserna inom exempelvis byggprogrammet innebär att eleven "kastas in" i olika arbetsuppgifter och ur detta försöka skapa ett sammanhang. Framförallt handeln som bransch framstår som ett exempel med stor vana att ta emot nyanställda på arbetsplatserna och i regel finns ganska utvecklade idéer om hur eleverna ska lära sig arbetet efter arbetsplatsens specifika förutsättningar. I större butiker kan det handla om en rotation mellan olika avdelningar och arbetsuppgifter (Berglund, Höjlund, Kristmansson & Paul 2014). Det kan med Billets läroplansbegrepp liknas vid arbetsplatsens läroplan (Billett 2003; 2006). Fuller och Unwin (2003) menar att en sådan planerad och gradvis övergång till att kunna delta fullständigt i arbetsplatsens uppgifter är signifikant för en expansiv arbetsplats.

Trots variationer mellan yrken och arbetsplatser så beskriver eleverna en likartad bild av den första tiden på arbetsplatsen och de första arbetsuppgifterna. Inledningsvis får de göra mycket av det enklare "kringjobbet" som exempelvis att städa, hjälpa handledaren med hantlangning av material, plocka upp och sortera varor. Inledningsvis begränsas också elevernas möjligheter att få pröva och misslyckas till sådana arbetsuppgifter som innebär minimal risk för att resultatet gentemot kunden eller brukare inte ska bli tillräckligt bra. En viktig aspekt av innehållet i apl är att elever tilldelas arbetsuppgifter utifrån apl-handledares bedömning av elevers kunskaper. Arbetsplatserna måste garantera sina kunder en god kvalitet i produkter och tjänster och kan inte riskera att så inte blir fallet genom att låta elever utföra uppgifter som de inte bedöms vara tillräckligt kunniga eller mogna för att klara av. Elever kan riskera att fastna i dessa enkla arbetsuppgifter under långa perioder. För att eleverna istället ska få tillgång till mer centrala arbetsuppgifter som är viktiga för att utveckla yrkeskunnandet enligt skolans kursmål förlägger flertalet av skolorna minst en inledande termin i skola med grundläggande kurser. En inledande skolförlagd grundutbildning framställs även som ett krav från flera av yrkesbranscherna och enskilda arbetsplatser för att eleverna ska få tillträde till apl.

Att ha flera handledare kan ge förutsättningar för att få ta del av fleras erfarenheter och på så sätt få ett bredare kunnande (jfr kännetecknet för expansivt lärande enl. Fuller & Unwin 2003;2004). Risken finns också för att ingen av handledarna tar ansvar för den typ av handledning som Billett (2001) benämner som direkt handledning och som syftar till att fördjupa lärlingens yrkeskunnande. Eleverna beskriver också att de ofta själva måste ta ansvaret genom att fråga handledaren om de vill få djupare kunskaper, men undantagsvis menar eleverna att de kopplar det skolförlagda och ofta mer teoretiska innehållet till deras arbetsuppgifter på arbetsplatsen.

Elevernas eget ansvar för att utveckla yrkeskunnande

Utifrån de intervjuer vi gjort med elever i lärlingsutbildning framkommer en bild där skolan och arbetslivet ses som två olika världar vilka inte med självklarhet möts. Eleverna beskriver hur det till stora delar blir deras ansvar att själv skapa sammanhanget mellan världarna. De har två olika system att navigera i, dvs "skolsystemet" och "arbetslivet", och de behöver utveckla en förmåga att hantera dem båda.

Gemensamt för många elever är att de uttrycker att de själva har ansvaret att driva sitt eget lärande. För att få tillgång till det som sker på arbetsplatserna måste de visa sig intresserade och nyfikna på yrket. De måste själva ta ansvar genom att fråga handledaren om de känner osäkerhet och om de vill veta mer. Tillgången till mer kvalificerade uppgifter kommer genom att man börjar med det enkla och visar att man kan och sköter det snyggt och inte heller backar för "tråkiga" uppgifter. Det är genom att "sköta sig" och göra ett snyggt jobb i de enklare momenten som man kvalificerar sig för de svårare momenten.

Det egna ansvaret beskrivs som stort också när det gäller att utveckla det abstrakta/teoretiska kunnandet. Föreställningen om att lärlingsutbildningen skulle vara ett lättare alternativ mot bakgrund av att det inte kräver teoretiskt kunnande framstår som felaktigt, enligt flera av de elever vi intervjuat. Snarare beskrivs hur det är mycket "plugg". Det är många tekniker och andra kunskaper som man måste lära sig att behärska. Inom vård- och omsorgsprogrammet beskrivs av en lärare att många elever blir chockade när de kommer till programmet och upptäcker att det krävs mycket teoretiskt kunnande. Eleverna måste här själva ta ansvar för att skaffa nödvändig kunskap genom att läsa in litteratur och sedan relatera till hur man arbetar med detta på arbetsplatsen. Även om det är på arbetsplatsen som yrkeskunnandet ska utvecklas så krävs ett eget initiativtagande. Ska eleven utföra ett arbetsmoment under apl så krävs det att eleven på egen hand läser

om det i läroböckerna. Det föreligger ingen undervisning i skolan som kan ge dem dessa kunskaper. Därmed läggs ansvaret på eleven själv och möjligtvis på handledaren.

Även om många elever i intervjuerna uttrycker nöjdhet med lärlingsutbildningens genomförande och möjligheten att utveckla sitt yrkeskunnande på arbetsplatsen, så finns det också de som ifrågasätter det stora utrymme som apl ges. Efter några år på utbildningen saknar flera av eleverna det skolförlagda lärandet som innefattade en klasskänsla och med en pedagogiskt utbildad lärare som berättar och visar. Även om man lär sig på arbetsplatsen är det inte samma sak, menar eleverna. I ett exempel jämför eleverna apl-handledaren med frisörläraren. Apl-handledaren förklarar om man frågar, men det blir inte på samma sätt som i en formaliserad undervisningssituation. Kunskapen om de "två världarna" och de krav de ställer på eleverna blir således uppenbar och kan resultera i en konflikt mellan å ena sidan det egna drivet och ansvaret för sin lärprocess, å andra sidan den strukturerade och planerade undervisning som görs tillgänglig genom en skolförlagd undervisningsprocess. Enligt dessa elever behövs en kombination av dessa för att ge utbildningen en bättre helhet. Detta skulle kunna tolkas som att eleverna efterfrågar institutionsöverskridande möjligheter till lärande, vilket också stöds i modellen av Fuller och Unwin (2003) som uttryck för en expansiv lärmiljö.

Slutsatser

Vi har genom resultatet av flera studier synliggjort vilket innehåll och vilka krav som framstår som centrala för att kunna utveckla yrkeskunnande i den svenska gymnasiala lärlingsutbildningen med elevers perspektiv i centrum. Avsikten är att lärlingsutbildningen ska utgå från skolans styrdokument och innehållet i arbetsplatsförlagda lärandet ska avstämmas mot skolans yrkesämneskurser för att garantera ett likvärdigt och brett yrkeskunnande. Trots den intentionen framgår det att eleverna erbjuds mycket skilda förutsättningar för att utveckla sitt yrkeskunnande och således utvecklar de ett varierande yrkeskunnande utifrån arbetsplatsernas förutsättningar. Skolornas organisering av utbildningen och innehållet är likaså betydelsefullt för elevernas möjligheter att utveckla ett brett yrkeskunnande. Dessa variationer i förutsättningar har vi valt att spegla utifrån Fuller & Unwin (2003, 2004) som identifierat olika expansiva och restriktiva kännetecken för att kunna utveckla ett yrkeskunnande i interaktionen mellan den institutionella kontexten, arbetsplatsens lärmiljö och elevens individuella lärande.

Att organisera för lärlingsutbildningen framstår som en komplex uppgift. En slutsats vi drar är att en flexibel organisering av lärlingsutbildningen ger större möjligheter att möta elevers varierande behov, men också tillgodose olika yrkens behov (Berglund, Lumsden Wass & Wärvik 2016). Flexibiliteten kan handla om att elever som påbörjat en lärlingsutbildning ges möjlighet att övergå till en mer skolförlagd utbildning och tvärtom. Skolor som enbart har lärlingsutbildning inom vissa yrkesområden framstår som mindre flexibla i organiseringen och i möjligheter att ge elever kompletterande skolförlagd utbildning av det innehåll som inte kan ges på arbetsplatserna.

Vi ser också att matchningen elev/arbetsplats utgör den fundamentala grunden för vilka möjligheter som eleven ges att utveckla ett yrkeskunnande. Matchningen är en viktig process som skolorna arbetar hårt med. Vilken arbetsplats eleven får tillgång till är, som vi har visat, beroende av en mängd överväganden. Det finns en risk för att matchningen kan innebära att elever som bedöms som kompetenta och intresserade erbjuds arbetsplatser med expansiva förutsättningar, medan andra elever som inte bedöms klara lika höga krav från arbetsplatserna får tillgång till apl med mer restriktiva förutsättningar. Sådana indikationer framkommer även i tidigare studier av lärlingsutbildningen (Berglund 2012, Berglund & Lindberg 2012, Berglund, Höjlund, Kristmansson & Paul 2014b).

Väldigt tydligt framkommer att ansvaret för att driva sin kunskapsutveckling till övervägande del ligger på eleven samtidigt som lärlingsutbildningen ofta riktas mot elever som uppfattas som svaga i skolan och som uppfattar sig själva som skoltrötta. Detta upplevs som en problematik som skolorna ofta lyfter fram. Elever riskerar att slås ut av arbetsplatsens krav som ofta kan vara ganska tuffa för en tonåring.

Av respondenter framställs lärlingsutbildningen som en utbildningsform för elever som klarar av att möta arbetslivets krav. Som en av skolledarna sa, "den [lärlingsutbildningen] kan vara bra för elever som är trötta på skolan som form men som inte är trötta på att lära sig". Skolor som har såväl lärlings- som skolförlagd utbildning inom ett program kan flytta en elev till en "vanlig" skolförlagd klass om det skulle uppstå problem på en arbetsplats. Lärare och skolledare säger att det ofta är enklare för eleverna att klara av en skolförlagd utbildning genom den struktur som ges genom skolans vardag, vilket överensstämmer med studier (Berner 2010) av industriteknisk utbildning, där lärarnas arbete för att stärka de svaga elevernas självkänsla och för att förbereda eleverna för arbetslivets krav framstår som betydelsefullt.

Vi kan slutligen konstatera att lärlingsutbildningen ställer höga krav på eleverna. Varken rektorer, lärare, handledare eller elever framställer lärlingsutbildningen som enklare att klara av i jämförelse med den traditionella skolförlagda utbildningen. Eleverna måste till stor del på egen hand både kunna strukturera sin egen utbildning och skapa ett innehållsligt sammanhang mellan yrkeslärandet i skolan och på arbetsplatsen. Vår studie har pekat på vissa aspekter som rör den problematik som lärlingseleverna möter i utvecklandet av ett yrkeskunnande. Många frågor återstår dock att belysa. Inte minst ser vi ett behov av fördjupade analyser av det som sker i mötet mellan skolans kursplaner, kunskapsmål och bedömningskriterier, arbetsplatsen lärmiljö (expansiv eller restriktiv) och elevens utvecklande av yrkeskunskaper

Abstract til workshop- eller symposieoplæg/template for abstract/symposium presentation NORDYRK 2016 (beskrivelse/theme max. 300 ord/max 300 words)

Indsendes **senest d. 5. februar 2016** til / Please send at latest **February 5th** to Lisbeth Magnussen, NCE,
limg@phmetropol.dk

Navn / Name: Åse N. Bruvik	Institution: Høgskolen I Oslo og Akershus Norge
E-mailadresse / E-mail: asenorunndrebo.bruvik@hioa.no	
Abstracttitel / Title of abstract: Relevant og meningsfull undervisning/opplæring	
Baggrund og motivation / Background and reasons: Mange elever og bedrifter opplever dagens yrkesopplæring som lite meningsfull og yrkesrelevant (Haaland Sund 2003, 2005; Dahlback m/fl. 2011). Læreplanene skal kunne tolkes mot ulike lærefag, gjennom elevmedvirkning, samt bidra til å sikre en utdanning som passer til elevenes videre utdanning og interesser. Samtidig skal elevene bli kjent med utdanningsprogrammets yrker og utdanningsmuligheter. Undersøkelser viser store forskjeller på yrkesopplæringen ved de ulike yrkesfaglige skoler. (Dahlbach m.fl. 2011).	
Problemformulering / Problem definition: Forskningsspørsmål / Research questions: Hvordan ivaretas de ulike yrkene og elevenes interesser/utdanningsplaner i Vg1, <i>design og håndverk, elektro, bygg og anlegg, helse og oppvekst og teknikk og industriell produksjon</i>	
Metode – teoretisk ramme og dataindsamlingsmetode / Method - theoretical framework and data collection method: Studien er basert på spørreundersøkelse, gjennomført i vg1 i fem ulike utdanningsprogram. I analysen sees det teoretiske perspektivet i sammenheng med John Deweys tanker omkring motivasjon for læring, et viktig aspekt for at undervisningen skal oppleves meningsfull.	
Konklusjoner, forventet udbytte og resultater / Conclusions, expected outcome and results: Studien har som mål å finne ut hvordan undervisningen ivaretar ulike interesser i forhold til egne utdanningsplaner på vg1, slik at opplæringen oppleves yrkesrelevant og meningsfull. Funn fra forskningsrapporter viser imidlertid klart at opplæringen ikke blir gjennomført etter dagens nasjonale krav og retningslinjer (KIP ¹ ;2011, Fafo ² ; 2008, Hiim 2013, Hansen, Hoel & Haaland 2015, Sørensen, Olsen, Skålholdt & Tønder 2012)	
Nøgleord / Keywords (3-5): Relevant, meningsfull, yrkesretting, undervisning	
Planligger du at indsende et paper? / Do you expect to send a paper too? No	

¹ Yrkesdidaktisk kunnskapsutvikling og implementering av nye Læreplaner

² Prosjekt til fordypning mellom skole og arbeidsliv. Delrapport 1 Evaluering av kunnskapsløftet

Abstract til workshop- eller symposieoplæg/template for abstract/symposium presentation NORDYRK 2016 (beskrivelse/theme max. 300 ord/max 300 words)

Indsendes **senest d. 5. februar 2016** til / Please send at latest **February 5th** to Lisbeth Magnussen, NCE, limg@phmetropol.dk

Navn / Name: Ann Lisa Sylte Førstelektor	Institution: (navn og land/name and country): Høgskolen i Oslo og Akershus, Norge
E-mailadresse / E-mail: annlisa.sylte@hioa.no	
Abstracttitel / Title of abstract: Relevant yrkes- og profesjonsutdanning	
Baggrund og motivation / Background and reasons: Mange av dagens yrkes- og profesjonsutdanninger ikke oppleves relevant for yrket det utdannes til. Tidligere forskning viser et stort behov for mer forskning innen fagfeltet yrkes- og profesjonsutdanning, mens tidligere forskning har i mindre grad belyst felles kjennetegn for begge utdanningsnivåene. Målet for PhD-avhandlingen er å studere relevant utdanning gjennom yrkesretting og profesjonsretting på begge utdanningsnivå og finne felles pedagogiske og didaktiske kjennetegn på relevant yrkes- og profesjonsutdanning.	
Problemformulering / Problem definition: Forskningsspørsmål / Research questions: Hovedproblemstilling: <i>Hva kjennetegner relevant yrkesfagutdanning og profesjonsutdanning?</i> Forskningsspørsmål: 1. <i>Hvilke muligheter viser Læreplanverket Kunnskapsløftet -06 for yrkesretting og yrkesdifferensiering? Hvordan kan vurderingsverktøy fremme yrkesrelevant opplæring?</i> 2. <i>Hvordan kan profesjonsretting av profesjonsutdanning gjennom Flipped Classroom (FC) gjennomføres og hvilke prinsipper forutsetter det?</i>	
Metode – teoretisk ramme og dataindsamlingsmetode / Method - theoretical framework and data collection method: Avhandlingen er basert på to undersøkelser – et aksjonsforskningsprosjekt fra yrkesutdanning i videregående skole og et interaktivt forskningsprosjekt ved lærerutdanningen Universitets- og høgskolepedagogikk for profesjonslærere. Pragmatisk læringsperspektiv belyser relevant yrkes- og profesjonsrettet utdanning. Den viktigste forskjellen på et pragmatisk pedagogisk tenkning versus konvensjonell tenkning, er at utdanningen med læreplaner, innhold og undervisning er basert på selve	

arbeidsoppgaven og yrkesutøvelsen i stedet for kontekstfri abstrakt teori.

Konklusjoner, forventet udbytte og resultater / Conclusions, expected outcome and results:

[OBS! Også i relation til det overordnede tema for NordYrk: *Fælles nordiske utfordringer for yrkesuddannelser* / Also in relation to the overall NordYrk-theme: *Common Nordic challenges with regard to vocational education*];

Dokumentanalyse av læreplanverket LK-06 viser at det er stort handlingsrom for yrkesrettet og -differensiert utdanning i videregående skole. Utvikling av lærerkompetansen i yrkesdidaktiske metoder bidrar til å hindre frafall og fremmer yrkesretting.

Kjennetegn som vurderingsverktøy, er beskrivelse av kvaliteten på kompetansemålene og nivå for måloppnåelse. Vurderingsverktøy som har tydelige kjennetegn og er kjent for eleven fører til økt motivasjon og økt læringsutbytte. Stor grad av elevmedvirkning gjennom elevenes deltakelse i valg av arbeidsmåter, egenvurdering og yrkesrelevante kjennetegn bidrar til meningsfull og yrkesrelevant opplæring.

Undervisningsmetoden FC kan bidra til relevant profesjonsutdanning under gitte pedagogiske og didaktiske prinsipper: hjemmeforberedelser før interaktive læringsprosesser i klasserommet med praktiske, virkelighetsnære oppgaver, problemstillinger og øvelser, erfaringslæring, coherence, kontekstuell dybdelæring, hverandre- og egenvurdering, veiledning, studentmedvirkning, ansvar og følt forpliktelse til deltakelse i egen læringsprosess.

Nøgleord / Keywords (3-5):

Relevans, yrkesretting, profesjonsretting, coherence (sammenheng teori- praksis)

Planlægger du at indsende et paper? / Do you expect to send a paper too?

No

for-Bachelorstudium-yrkesfaglaerer-i-Design-og-haandverk-kull-2015 .

Lambert, J. (2012). *Digital storytelling: capturing lives, creating community* (4. utg.) New York: Routledge.

Meld. St. 13 ((2011-2012)2012). *Utdanning for velferd*. Hentet den 25.03.2016 fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld-st-13-20112012/id672836/?ch=3>

NOU (2014:7) *Elevenes læring i fremtidens skole*. Departementenes sikkerhets- og serviceorganisasjon Informasjonsforvaltning. Hentet den 30.03.2016 ved <https://nettsteder.regjeringen.no/fremtidensskole/files/2014/09/NOU201420140007000DDDPDFS.pdf>

Programplan for Bachelor i yrkesfaglære Design og håndverk (2014). Høgskolen i Oslo og Akershus. Hentet den 20.03.2016 fra <http://www.hioa.no/Studier-og-kurs/LU/Bachelor/Yrkesfaglaerer-design-og-haandverk>.

Shelby-Caffey, C., Ubeda, E. & Jenkins, B. (2014). *Digital storytelling revisited. The Reading Teacher*, 68(3):191-199.

Skinner, B.F. (1984a). The Shame of American Education. *American Psychologist*, 39:947-954.

Skinner, B.F. (1984b). The evolution of behavior. *Journal of the experimental analysis of behavior*, 41:217-221. Hentet den 26.03.2016 fra <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC1348035/pdf/jeabehav00059-0102.pdf>.

Spilling, O.R. & Johansen, V.(2011). *Entreprenørskap i utdanningen*. Rapport 4/11. Oslo: Nordisk institutt for studier av innovasjon, forskning og utdanning.

Storycenter (2016). Storycenter: Listen deeply tell stories. Hentet den 25.03.2016 fra <http://www.storycenter.org/about/>

Urbano, L. & Urbano, L. (2008). Learning through movie production with the movie classroom. *Journal of Geoscience Education*, 56(4):334-341.

Ødegård, I.R. (2012). *Entreprenørskap i lærerutdanningen i Norge og Namibia*. Doktorgradsavhandling, Universitetet i Oslo.

Ødegård, I.R. (2014). *Lærerutdanning: En framtidsrettet læringsstrategi*. Oslo: Cappelen Damm.

Nøgleord / Keywords (3-5):

digitale historiefortelling; entreprenøriell tilnærming; yrkesfag*; yrkesopplæring